

Μνήμων

Τόμ. 27 (2005)

ΤΕΧΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ (1822-1850)

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΦΕΝΕΡΛΗ

doi: [10.12681/mnimon.820](https://doi.org/10.12681/mnimon.820)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΦΕΝΕΡΛΗ Α. (2005). ΤΕΧΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ (1822-1850). *Μνήμων*, 27, 251–270. <https://doi.org/10.12681/mnimon.820>

ΤΕΧΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ (1822-1850)

Στή Σύρο υπήρχαν δύο κατηγορίες πολιτών: οί ντόπιοι και οί πάροικοι. Οί ντόπιοι είναι κτηνοτρόφοι ή άγρότες, αντίθετα οί πάροικοι, πού έγκαθίστανται άπό τό 1822 και μετά, είναι έμποροι και τεχνίτες ή άπλά φτωχοί πρόσφυγες πρόθυμοι νά εκτελέσουν κάθε είδους χειρωνακτική έργασία.

Σέ ποιά περιοχή τής Σύρου άρχισαν νά έγκαθίστανται οί πρώτοι πρόσφυγες; Στό λιμάνι, ένα έρρημο κομμάτι τοῦ νησιού, γνωστό τότε για τήν προστασία πού παρεΐχε στα διερχόμενα πλοΐα τοῦ Αιγαίου. Έκει υπήρχαν 2-3 αποθήκες τοῦ Σαλάχα, τό σπίτι τοῦ Γρηγορίου Στεφάνου, ένα μικρό κτίσμα ύγειονομείου, τό καθολικό εκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Νικολάου στό λόφο, στό σημερινό Νησάκι, μετά στή θέση του έγινε τό Καφενεΐο τής Βάρδιας, αλλά ό λόφος αὐτός ίσοπεδόθηκε τό 1858,¹ και ή εικόνα τοῦ λιμανιού άλλαξε μορφή.

Τό άρχικό σημεΐο, λοιπόν, εγκατάστασής τους είναι τό παράλιο τοῦ λιμανιού, τό «πρόχωμα».² Πρόκειται για μιá θαλάσσια άβαθή παραλιακή ζώνη, ή όποία εκτεινόταν σέ βάθος πενήντα μέτρων περίπου. Ὁ χῶρος αὐτός καταλήφθηκε άπό τούς πρόσφυγες μιá και μετά τήν έκρηξη τής Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης άνήκε στό Δημόσιο. Έκει μπάζωσαν τήν παραλιακή ρηχή θάλασσα και έφτιαξαν τίς εγκαταστάσεις τους.³ Ήταν τό μοναδικό ελεύθερο σημεΐο τοῦ νησιού, άφού οί ντόπιοι κάτοικοι τής Σύρου διατείνονταν, «τι όλα τά εδάφη του, άκόμη και οί «βράχοι»,³ άνήκαν σέ εκείνους. Ἄλλά αὐτό άποτελεΐ μιá άλλη ιστορία.

Σιγά σιγά ό άρχικός πληθυσμός επεκτάθηκε πρὸς τούς λοφίσκους, νοικιάζοντας άπό τούς ντόπιους τή γῆ, στήν όποία έστησε τίς πρόχειρες κατοικίες

1. Ι. Βλαχογιάννης, *Χιακόν Ἀρχεΐον*, τ. Γ', Ἀθήνα 1910· Ἀνδρ. Χούμη, *Συριανά Παλαιά*, σ. 539. ΓΑΚ.Α(ρχεΐα) Ν(ομοῦ) Κ(υκλάδων), Δ/Β Ψηφίσματα Δ. Σ. άριθ. 4. Ἴσοπέδωση λόφου.

2. Πρόχωμα, ή χρήση τής λέξης παρατηρεΐται στό γραπτό λόγο άπό τό 1834 και σημαίνει τήν παράλιο ζώνη επιχωμάτωσης στή θαλάσσια αὐτή περιοχή.

3. ΓΑΚ.ΑΝΚ. Δημογεροντία Ἐρμουπόλεως 3: Πρωτόκολλον Ἐξερχομένων Δημογεροντίας (1833-1835), Έγγραφο τής 1/11/1834.

του. Στὰ σημεῖα ἐπέκτασής του καὶ γιὰ τὴν πρώτη περίοδο δὲν μποροῦμε νὰ ἔχουμε λεπτομερεῖς πληροφορίες. Πάντως πρόκειται γιὰ μικρὰ καὶ πρωτόγονα σπίτια —καλύβια τὰ ὀνομάζει ἡ Δημογεροντία τὸ 1833— ἰδιοκτησίας τῶν παροίκων κτισμένα πάνω σὲ ἐνοικιαζόμενη γῆ, ἰδιοκτησίας τοῦ ντόπιου πληθυσμοῦ.⁴ Σχετικὲς πληροφορίες γιὰ τὶς ἐγκαταστάσεις τῶν παροίκων στὰ διάφορα σημεῖα τῆς πόλης δίνει ἡ στατιστικὴ μέτρηση ποὺ ἔγινε ἐπὶ Ι. Καποδίστρια, τὸ 1828. Ἀναλυτικότερα, στὸ δεξιὸ τμήμα τῆς πόλης ὑπῆρχαν 1702 οἰκοδομές, στὸ ἀριστερὸ 653, στὸ ὄρεινὸ 884 καὶ στὸν φόρο, τὴν ἀγορὰ δηλαδή, 328 οἰκοδομές· ἀναφέρονται ἀκόμη 346 μαγαζιά καὶ 256 ἐργαστήρια καὶ παρὰπλήγματα.⁵

Ἀπὸ τὸ 1823 οἱ κάτοικοι τῆς πρώιμης Ἐρμούπολης νοίκιαζαν μὲ ἑξοδὰ τους «δύο οἰκίσκους» γιὰ νὰ νοσηλεύονται οἱ ἄρρωστοι ἀπὸ «φιλανθρωπικούς ἰατρούς»,⁶ κι αὐτὰ ὡς τὸ 1825. Τὴν ἴδια χρονιά ὅμως ἔκτισαν τὸ Νοσοκομεῖο, ποὺ ἄρχισε νὰ δέχεται ἄρρώστους ἀπὸ τὸ 1826. Λίγο νωρίτερα ἀπὸ τὸ Νοσοκομεῖο,⁷ τὸ 1824, ἄρχιζε νὰ κτίζεται ἡ ἐκκλησία τῆς Μεταμόρφωσης,⁸ ὁ χῶρος γύρω της διευρύνθηκε καὶ ἀναπτύχθηκε σὲ ἕναν ἀπὸ τοὺς βασικοὺς οἰκιστικοὺς πυρῆνες τῆς Ἐρμούπολης. Ὁ ἐλεύθερος χῶρος τῆς Μεταμόρφωσης χρησιμοποιήθηκε ὡς χῶρος ταφῆς. Ἀργότερα, τὸ 1828/1829, ποὺ κτίστηκε ἡ ἐκκλησία τῆς Κοίμησης, δίπλα στὸ Νοσοκομεῖο, ὁ πίσω ἐλεύθερος χῶρος χρησιμοποιήθηκε ἐπίσης ὡς νεκροταφεῖο. Συμπλήρωση πρὸς τὴν παραπάνω εἰκόνα ἀποτελεῖ τὸ γεγονός ὅτι ἡ πόλη δὲν διέθετε νερὸ ἐκτὸς ἀπὸ δύο-τρία πηγάδια, τὰ δύο ἀπὸ τὰ ὁποῖα βρισκόνταν στὸ περιβόλι τῶν Σαλάχα, ἐκεῖ ποὺ εἶναι σήμερα ἡ πλατεία Μιαούλη. Τὸ νερὸ αὐτὸ ἀγοραζόταν ἀπὸ τοὺς παροίκους. Ὡστόσο ὅσο περνοῦσαν τὰ χρόνια ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλης στὰ τέσσερα τμήματά της ὄλο καὶ περισσότερο αὐξανόταν· τὸ 1834 εἶχε φθάσει τὶς 12.393 άτομα.⁹ Καὶ ἡ πόλη μεγάλωνε χωρὶς ἀνέσεις, μὲ ὀχετοὺς ἀκάλυπτους, μὲ στοιχειώδη φωτισμό:¹⁰ τὸ λάδι ἀποτελοῦσε τὴν πρώτη ὕλη του. Ἀκόμα καὶ τὸ 1845 ὁ δήμαρχος ζητοῦσε νὰ αὐξηθοῦν οἱ δημοτικοὶ φανοὶ σὲ 40.

4. Σχετικὰ μὲ τὴν ἰδιοκτησία τοῦ ντόπιου πληθυσμοῦ, Ἄνδρ. Θ. Δρακάκης, «Πρωτότυποι Νομικοὶ Θεσμοὶ εἰς τὴν οἰκισμένην Ἐρμούπολιν (1821-1830)», *Ἐπετηρὶς Κ.Ε.Ι. Ε.Δ.* Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τ. 18 (1970), Ἀθήνα 1973, σ. 176.

5. Τιμολέων Δ. Ἀμπελάς, *Ἱστορία τῆς Νήσου Σύρου*, Ἐρμούπολη 1874, Ἐπιμέλεια ἐπανεκδόσης Χρ. Ἀθ. Καλημέρης 1998, σ. 600.

6. Ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα *Ὁ Ἐρμῆς*, 19, 26 Μαρτίου καὶ 2, 9 Ἀπριλίου 1838· βλ. ἀναδημοσίευση Ι. Βλαχογιάννης, *Χιακὸν Ἀρχεῖον*, τ. Γ', σ. 528.

7. Τοποθεσία του καὶ ἀνέγερση Νοσοκομείου, ἐφ. *Ὁ Ἐρμῆς*, 19, 25 Μαρτίου καὶ 29 Ἀπριλίου 1838, Ι. Βλαχογιάννης *Χιακὸν Ἀρχεῖον*, τ. Γ', σ. 528.

8. Ι. Τραυλὸς - Α. Κόκκου, *Ἐρμούπολη*, Ἐμπορικὴ Τράπεζα, Ἀθήνα 1980, σ. 83.

9. ΓΑΚ.ΑΝΚ. Δημογεροντία 3: βιβλίον ἐξερχομένων 1833-1835.

10. Τὸ 1825 ὁ φωτισμὸς τῆς ἀγορᾶς γινόταν μὲ φανάρια λαδιοῦ. ΓΑΚ.ΑΝΚ. Δημογεροντία 6: Ταμεῖον Δημογεροντίας 1828-1835.

Όστόσο σ' αυτή την πόλη που βλέπουμε σήμερα με μάτια συγκινημένα, μιλάει και οι διωγμοί των Τούρκων λόγω της Έλληνικής Έπανάστασης δημιούργησαν καταστάσεις δυστυχίας, στην πρώιμη Έρμούπολη υπήρχαν τὰ πάντα ἀπὸ τὰ στοιχειώδη μέσα ἐπιβίωσης (ἀκόμη και γιατροὶ που πήγαιναν στὰ σπίτια) ὡς τὴν πνευματικὴ τροφή (θέατρο,¹¹ σχολεῖα, ἀναγνωστήριο ἐφημερίδων και βιβλίων, γενικότερα πνευματικὴ ζωὴ).

Ὅσο τὰ χρόνια περνοῦσαν, τόσο μεγάλωνε ὁ οἰκισμὸς. Ὀλόκληρη ἡ πόλη ὡς τὸ 1834 καταγράφηκε ἀπὸ τὸν Weber και μποροῦμε νὰ τὴν διακρίνουμε κάτω ἀπὸ τὶς ρυμοτομικὲς γραμμὲς που τράβηξε ὁ μηχανικὸς Weiler γιὰ νὰ χαράξει τὸ προγραμματισμένο νέο σχέδιο πόλεως,¹² τὸ 1837. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου, δηλαδὴ ἡ διάνοιξη τῶν δρόμων, πλατειῶν και στῆ συνέχεια ἡ πλακόστρωσή τους, ὅπως και ἡ ἀνοικοδόμηση νέων σπιτιῶν, ἀπασχόλησε διαφόρους τεχνίτες, ὅπως λόγου χάρη ὅσους λάζευαν τὶς πέτρες που ἔστρωναν τοὺς δρόμους ἢ ἔκτιζαν πέτρινα σπίτια. Τὰ λίθινα σπίτια ἔκτιζαν διάφοροι τεχνίτες, ἀπλοὶ τέκτονες, οἱ κτίστες, ταυτόχρονα οἱ λεπτοεργοί, δηλαδὴ οἱ ξυλοτεχνίτες, ἔπαιρναν μέρος σὲ διάφορες ἐργασίες τῆς εἰδικότητάς τους. Μερικὲς φορὲς ἐμφανίζεται κάποιος ἐμπειρικός ἀρχιτέκτονας, ὅπως λόγου χάρη ὁ Ἄντ. Τζαλίκης, που ἀσχολήθηκε με τὴν ἐκκλησία τῆς Μεταμόρφωσης.¹³ Πολὺ ἀργότερα, ἀπὸ τὸ 1840 και μετὰ, ἀρχίζουν νὰ κτίζουν, κυρίως τὰ δημόσια κτήρια, ἐπιστήμονες ἀρχιτέκτονες και μηχανικοί.

Ἀπὸ τὸ 1837 κι ἔπειτα ἡ ἀνοικοδόμηση ἀντὶ ξύλου ἀπαιτοῦσε ὀρισμένα ἄλλα ὕλικά, ὅπως ἀσβέστη, ὁ ὁποῖος παραγόταν ἀπὸ εἰδικούς τεχνίτες στὰ καμίνια, τοὺς ἀσβεστοποιούς. Καμίνια δὲν ἔχουμε πολλὰ στὴν Έρμούπολη. Ἡ ἐξόρυξη τῆς πέτρας τόσο γιὰ τὴν ἀνοικοδόμηση ὅσο και γιὰ τὰ καμίνια γίνεται στοὺ Βούλια, ἢ ἐκεῖ που ὑπάρχουν ἐπιφανειακοὶ βράχοι, ἀπὸ τοὺς πετράδες, τεχνίτες εἰδικευμένους, βοηθούμενους ἐνδεχομένως ἀπὸ ἀνειδίκευτους ἐργάτες, τοὺς «χειρομάχους», τοὺς χειρώνακτες. Σὲ ὅλους αὐτοὺς θὰ πρέπει νὰ ὑπολογίσουμε και τοὺς μεταφορεῖς, τοὺς ἀγωγιάτες τῶν ὕλικῶν και τοῦ νεροῦ, που ἂν και δὲν ἦταν τεχνίτες, ἔπρεπε ὅμως νὰ ἔχουν κάποιες γνώσεις τεχνικῆς προκειμένου νὰ φορτώσουν και νὰ ξεφορτώσουν τὰ μεταφορικά τους ζῶα.

Βλέποντας τὸ σχέδιο τοῦ Weiler παρατηροῦμε ὅτι στὴν ἀριστερὴ πλευρὰ τῆς πόλης πρὶν τὸ Χεῖμαρρο τῆς Λαλακιᾶς ἐκτείνεται τὸ ναυπηγεῖο, ἐδαφικὴ ἰδιοκτησία ἀρχικά τοῦ κράτους, στὴ συνέχεια παραχωρημένη στὴ Δημογερον-

11. Ἀγγελικὴ Φενερλῆ, «Τὸ Θέατρο και ἡ πόλη (1828-1864)», *Πρακτικὰ Συμποσίου (Αὔγουστος 1994). Γιὰ τὴ Μαρίκα Κοτοπούλη και τὸ Θέατρο στὴν Έρμούπολη*, ΚΝΕ ΕΙΕ, Ἀθήνα 1996, σ. 157-181.

12. Φωτογραφία τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου πόλεως βρεῖσκαται στὴ σχεδιοθήκη τῶν ΓΑΚ. ANK.

13. Ι. Βλαχογιάννης, ὁ.π., σ. 23, «Περὶ Έρμουπόλεως», ἀπὸ ἐπιστολὴ με ὑπογραφή «Θέων Ξενομίδης».

τία καὶ ἀπὸ τὸ 1834 στὸ Δῆμο. Οἱ καταλαμβάνοντες τοὺς χώρους τοῦ ναυπηγείου μὲ σκάφη, εἴτε μὲ ναυπηγικὴ ξυλεία, τὴν ἐπωνομαζόμενη κερεσετέ¹⁴ ἢ μὲ ἄλλα ὕλικά ναυπήγησης, κατέβαλαν προφανῶς στὸ Δῆμο τὸ ἀνάλογο ἐνοίκιο χώρου κατάληψης.¹⁵

Τὸ ναυπηγεῖο ἦταν τὸ κύριο σημεῖο παραγωγῆς, ὅπου γιὰ τὰ μέτρα τῆς ἐποχῆς ἀνθίσε ἡ «βιομηχανία».¹⁶ Ἐκεῖ ἐργάστηκαν οἱ διάφοροι τεχνίτες τῆς ξυλοναυπηγικῆς. Οἱ τεχνίτες τῆς ξυλοναυπηγικῆς χωρίζονται σὲ δύο κύριες κατηγορίες: τοὺς τέκτονες-ναυπηγούς, αὐτοὺς ποὺ ἔπαιρναν τὴν παραγγελία κατασκευῆς καὶ ἀσχολοῦνταν μὲ τὸ σχέδιο καὶ τὴν κατασκευὴ τοῦ πλοίου ἢ ἦταν ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν ἐπισκευή του, καὶ τοὺς διαφόρων εἰδικοτήτων ἐργάτες.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ναυπηγούς (οἱ Κουφουδάκης, Παγίδας, Μάσχας, Πουτούς, Σέχας, οἱ ὁποῖοι λειτούργησαν στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου πρωτοποριακὰ) ἀπὸ τὸ 1824 γνωρίζουμε ὅτι στὴν Ἐρμούπολη εἶχαν ἔρθει 20 Χιῶτες¹⁷ πριονιστές.¹⁸ Κατὰ τὴν κατασκευὴ τῶν διαφόρου τύπου σκαφῶν χρησιμοποιοῦνταν μαραγκοί, ἀπλατζῆδες,¹⁹ πριονιστές. Κύρια ἐργαλεῖα τους τὸ σκεπάρνι, τὸ πριόνι, ὁ ξυλοφάγος, τὸ ροκάνι, ἡ πλάνη.²⁰

Συμπληρωματικὴ ἐργασία, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς διαφόρους ξυλουργούς, στοὺς ὁποίους συμπεριλαμβάνονται καὶ οἱ μακαραδοποιοί, προσέφεραν οἱ σιδηρουργοί, οἱ ὁποῖοι εἶχαν τὰ ἐργαστήριά τους μέσα στὸ ναυπηγεῖο ἢ κοντὰ του, καὶ ἀργότερα στὴν ὁδὸ Ἡφαίστου.²¹ Δύο ἐργαστήρια εἶχε στὸ Ναυπηγεῖο ὁ σιδηρουργὸς Φώτιος Ψαρός.²² Τρία ἀνάλογα σιδηρουργεῖα λειτουργοῦσαν ἐκεῖ τὸ 1841, τοῦ σιδηρουργοῦ Πέτρου Νάνου γειτονικὰ μὲ τὰ ἀντίστοιχα ἐργαστήρια τῶν σιδηρουργῶν Κοσμᾶ Ἰωάννου καὶ τοῦ Κουμούλα.²³ Ἄλλα δύο μπορεῖ νὰ

14. Τρ. Κωνσταντινίδης, *Καράβια καὶ συντροφοναῦται, 1800-1830*, Ἀθήνα 1954, σ. 117.

15. Δικαιώματα ναυπήγησης ἐπεβλήθησαν σύμφωνα μὲ ἀπόφαση τοῦ Δ. Σ., ὅποτε τὸ 1864 ὀρίστηκε τὸ ἐνοίκιο κατεχομένου τμήματος ἐδάφους στὸ παλιὸ Ναυπηγεῖο ἀλλὰ καὶ στὸ νέο Ναυπηγεῖο, ΓΑΚ.ΑΝΚ, Τ/Δημ. Ἔργα, φ. 151.

16. Ἡ σημασία τῆς λέξης γιὰ τὴν ἐποχὴ εἶναι ἡ μηχανὴ τοῦ βίου.

17. Σχετικὰ μὲ τοὺς ναυπηγούς τῆς Ἐρμούπολης βλ. Angeliki Fenerli, «Les premiers constructeurs de navires à Hermoupolis (île de Syra) 1823-1835», *Πρακτικὰ τοῦ Συμποσίου The evolution of wooden shipbuilding in the Eastern Mediterranean during the 18th and 19th centuries*, Ἀθήνα, *Τετράδια Ἔργασίας* ΚΝΕ/ΕΙΕ, ἀριθ. 19, 1993, σ. 25-31. Γιὰ τοὺς Χιῶτες πριονιστές, ΓΑΚ.ΑΝΚ, Δημοτολόγιο ἀριθ. 1446-1470 καὶ 1475.

18. Ἐνα ναυπηγικὸ πριόνι μὲ τὸ ὄνομα «Καρμανιόλα» βρίσκεται σήμερα στὸ Βιομηχανικὸ Μουσεῖο, δωρεὰ τοῦ ἀείμνηστου ναυπηγοῦ Νηρέα Μαυρίκου.

19. Ὅσοι πλανιάρουν, λειαίνουν τὰ ξύλα.

20. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἄνδρ. Δαυίδ, λυτά, συμβόλαιο τοῦ 1862, ἀριθ. 31817.

21. Ἡ ὁδὸς Ἡφαίστου ἦταν παλιὰ ὁ κάθετος δρόμος τῆς ὁδοῦ Ἐρμού.

22. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβ. Ἄνδρ. Δαυίδ, λυτά, ἀριθ. 12608.

23. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβ. Ἄνδρ. Δαυίδ, λυτά, ἀριθ. 12360.

έντοπίσει κανείς κοντά στο Ναυπηγείο, στους Πέντε Μύλους, ένα από αυτά ήταν του Νικολάου Τζάνε.²⁴

Περισσότερες πληροφορίες για τους σιδηρουργούς μᾶς δίνει σέ μιὰ ἐπιστολή του ὁ Ἰάκ. Ράλλης τὸ 1835. Οἱ σιδηρουργοὶ ἀγόραζαν ἐπὶ πιστώσει τὴν πρώτη ὕλη, δηλαδὴ σίδηρο Ἀγγλίας, ἀπὸ τὶς διάφορες ἐμπορικές ἀποθήκες ποὺ ὑπῆρχαν στὴν πόλη. Δὲν κέρδιζαν ὅμως ἀρκετὰ χρήματα, γιατί ἦσαν πολλοὶ καὶ μεγάλος ὁ ἀνταγωνισμός. Κατασκεύαζαν ὅλα τὰ μεταλλικὰ εἶδη, καρφιά, κλειδαριές, κλειδιά, διάφορες σιδηροκατασκευές τῶν οἰκοδομώμενων σπιτιῶν (κάγκελα παραθύρων, πυροστιές γιὰ μαγεῖρεμα κ.τ.λ.) καὶ ὅσα φυσικὰ ἦταν ἀναγκαῖα στὴ ναυπήγηση, ἐκτὸς ἀπὸ ἀλυσίδες, ἀφοῦ τῆς Ἀγγλίας ἦταν φθηνότερες καὶ καλύτερες. Ἀκόμα καὶ ἄγκυρες σφυρήλατες μποροῦσαν νὰ φτιάξουν, ἀλλὰ κόστιζαν ἀκριβότερα σὲ σχέση μὲ ἐκεῖνες ποὺ εἰσάγονταν ἀπὸ τὴν Ἀγγλία.²⁵

Λεπτομερέστερη ἀναφορά, τοῦ 1838,²⁶ τῶν μεταλλικῶν ἐξαρτημάτων κατασκευῆς ἐνὸς μπρικιῶ²⁷ μήκους 19 πήχεων παρέχει ἓνα συμφωνητικὸ μεταξὺ τοῦ θαλασσινοῦ Δημ. Κουτσοδόνη καὶ τοῦ «χαλκέα» (σιδηρουργοῦ) Μήτρου Κοσμᾶ. Τὸ μπρίκι θὰ ναυπηγοῦσε ὁ Ἰω. Κουφουδάκης. Ὁ Μῆτρος Κοσμᾶ «ὑπόσχεται νὰ τοῦ χορηγήσῃ δι' ἐξόδων τοῦ Κουτσοδόνη ταῖς τζαβέταις, τὸ καρφί, ταῖς ζαρτόριζαις, τοὺς γάντζους, ταῖς ροδάντζαις,²⁸ τὰ βελόνια καὶ ὅλα διὰ τὴν κάρφωσιν τοῦ σκάφους». Καὶ ὅλα αὐτὰ κατασκευάζονταν μὲ στοιχειώδη ἐξοπλισμὸ καὶ ἐργαλεῖα, ὅπως λόγου χάρι τὸ ἀμόνι, τὸ φουσερό, κ.τ.λ.²⁹

Ἡ τέχνη τοῦ σιδηρουργοῦ ἦταν ἀναγκαῖα κατὰ τὴν ἐκτέλεση κάθε σχεδὸν τεχνικοῦ ἔργου αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, τὶς διάφορες εἰδικότητές της παρακολουθοῦσαν μαθητεύοντες καὶ τὶς μάθαιναν, ὥσπου νὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ σιδηρουργοί.³⁰ Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ δεκατριᾶχρονου Ἀντωνίου Ἰωάννου. Ὁ πατέρας του ὁ Ἰωάννης Ἀναγνώστου, θαλασσινός, τοποθετεῖ τὸ 1841 τὸν ἀνήλικο γιό του στὸ ἐργαστήρι τοῦ σιδηρουργοῦ Σπύρου Φωτίου γιὰ νὰ τοῦ

24. Διαφορὰ του μὲ τὸ Δῆμο τὸ 1833, ἀπ' ὅπου φαίνεται ὅτι τὸ ἔχει ἀπὸ τὸ 1825 περίπου. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Δ/Β Προτάσεις τοῦ Δημάρχου πρὸς τὸ Δ. Σ./1: 1840-1848.

25. Ι. Βλαχογιάννης, ὁ.π., σ. 198, 199. Ἐπιστολὴ Ἰακ. Ράλλη πρὸς Βασιλικὴ Νομαρχία Κυκλάδων, Σύρα 11/6/1835.

26. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἀνδρ. Δαυίδ, ἐγγραφα λυτά, ἀριθ. 7147 τῆς 25/5/1838.

27. Μπρίκι = «Δίστηλος πάρων φέρων δύο σταυρώσεις εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ἰστούς καὶ συνηθέστατα εἰς τὸν πρυμνιαῖον», Τρ. Κωνσταντινίδης, ὁ.π., σ. 146.

28. Τζαβέτα = γόμφος. Ροδάντσα = ψέλλιον, βραχιόλι.

29. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἀνδρ. Δαυίδ, Λυτά, Εὐρ. 22, ἀριθ. 5357 τῆς 23/3/1837, Πωλητήριο. Ὁ Στ. Ἀγκαγιαούρης πουλάει ἀμόνι, φουσερό στὸ Χρ. Ζαχαρή σιδηρουργό.

30. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἡ ἐκμάθηση τῶν τεχνιτῶν γινόταν στὰ ἐργαστήρια, σὲ μερικές περιπτώσεις ἢ ἴδια τακτικὴ ἀκολουθεῖται καὶ σήμερα, ἀλλὰ μὲ ἄλλους ὄρους, φυσικὰ.

διδάξει ἀμισθί τὴν τέχνη τοῦ σιδηρουργοῦ. Ἡ μαθητεία προέβλεπε παραμονὴν πέντε χρόνων ἀμισθί, ἀλλὰ στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Φωτίου θὰ τὸν ἔτρεφε καὶ θὰ τὸν ἔντυνε. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς μαθητείας του θὰ τὸν ἐφοδίαζε μὲ ἕνα σιδερένιο ἀμόνι 20 ὀκάδων, ἕνα φουσερό, μία μέγκενη καὶ μερικὰ ἄλλα «μικρὰ ἐργαλεῖα τοῦ τραπεζιοῦ».³¹

Ὁ Ζακυνθινὸς Σπύρος Φωτίου δὲν ἦταν φαίνεται ἕνας σιδηρουργὸς τῆς σειρᾶς, εἶχε μέσα του κάποιο σαράκι τεχνικῆς δημιουργίας. Τὸ 1845 κατασκεύασε «μὴν μηχανὴ διὰ τῆς ὁποίας τελειοποιοῦνται στρόφιγγες 10 διαμέτρου ἑκατοστῶν τοῦ ἔλλομέτρου».³² Οἱ στρόφιγγες αὐτὲς χρησίμευαν στὰ ἐλαιοτριβεῖα, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλου εἴδους μηχανές.³³

Ἀπὸ τοὺς τεχνίτες τοῦ μετάλλου, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ παραλείψουμε τοὺς χαλκουργοὺς· καὶ αὐτοὶ ἔφτιαχναν διάφορα ἐξαρτήματα τῶν πλοίων. Παράλληλα ὅμως ἐπιδίδονταν σὲ πιὸ σύνθετες κατασκευές καὶ ἐπισκευές ἀπλῶν μηχανῶν καὶ ἐξαρτημάτων. Ἐνα τέτοιο παράδειγμα ἀποτελεῖ ὁ Παντελῆς Ντιλμπέρογλου, χαλκουργός, ὁ ὁποῖος τὸ 1837 νοικιάζει στὸ «ζυμοποιῶν» Γεράσιμο Κουπαροῦτσο μιὰ μηχανὴ μακαρονιῶν χάλκινη.³⁴ Θὰ μπορούσαμε ἴσως νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἡ μηχανὴ αὐτὴ ἦταν ἀπλῶς ἰδιοκτησία τοῦ χαλκουργοῦ, ἂν τὸ 1838 κατὰ τὴν πώλησὴ της (τιμὴ 750 δρχ.) στὸν Κουπαροῦτσο δὲν ὁμολογοῦσε ὁ ἴδιος τὴν προέλευσὴ της. Τότε ὁ Ντιλμπέρογλου ἀνέφερε «ὅτι κατεσκεύασε ἐναῦθα [στὴν Ἐρμούπολη] ἰδίους ἀναλώμασις μίαν καμπάνα [εἶδος λεκάνης], μίαν βίδα, καὶ μίαν μανδραβήδα ἐκ χαλκοῦ, ζυγίζουσας ἑκατὸν πενήκοντα ὀκάδες, καὶ χρησιμεύουσας διὰ τὴν ζυμοποιίαν».³⁵ Πρόκειται φυσικὰ γιὰ κάποια ἀντιγραφὴ μηχανῆς μακαρονιῶν, ἀπ' αὐτὲς ποὺ ὑπῆρχαν στὴν Εὐρώπη. Ἀπὸ τὰ παραπάνω στοιχεῖα προκύπτει ὅτι ὁ μηχανισμὸς καὶ τὰ ἐξαρτήματά της ἀποτελοῦνταν ἀπὸ χαλκὸ. Ὡστόσο ἡ εἰκόνα αὐτῆς τῆς μηχανῆς γιὰ νὰ εἶναι πιὸ κατανοητὴ σὲ μᾶς θὰ μπορούσε νὰ συγκριθεῖ μὲ ἐκείνες ποὺ παρήγαγαν μακαρόνια καὶ κάθε εἴδους ζυμαρικά.

Στὸ ἔγγραφο ἐκπλειστηριασμοῦ («έργοστασίου») τοῦ ἀρτοποιοῦ Μιχαὴλ Χατζῆ Μανόλη τῆς 16/5/1837, ποὺ δημοσιεύεται στὸ Παράρτημα, περιλαμβάνεται καὶ μιὰ μηχανὴ μακαρονιῶν,³⁶ στὴν ὁποία περιγράφονται ὅλα τὰ πα-

31. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἄνδρ. Δαυίδ, λυτά, ἀριθ. 12721 τῆς 10/12/1841.

32. Ἐλλόμετρον = ἡλιόμετρο = heliometre = ὄργανο μετρήσεως τῆς διαμέτρου τῶν οὐρανίων σωμάτων.

33. Ἐφημ. Αἰὶολος τῆς 14/4/1845, Ἄγγελια κατασκευῆς καὶ ἐκθεσης.

34. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἄνδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά, ἀριθ. 6259 τῆς 16/10/1837. Ὁ Γεράσιμος Κουπαροῦτσος, 38 ἐτῶν τὸ 1834, καταγόταν ἀπὸ τὴν Κέα. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Δημοτολόγιον ἀριθ. 1303.

35. Παράρτημα ἀριθ. 3. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἄνδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά, ἀριθ. 7021 τῆς 21/4/1838.

36. Παράρτημα ἀριθ. 1. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἄνδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά,

ραγόμενα προϊόντα μακαρονοποιίας. "Όλα αυτά αποτελούν ενδιαφέρουσες πληροφορίες σχετικές με τις δυνατότητες τής μηχανής, με την ποιικιλία παραγωγής ζυμαρικών και τη χρησιμοποίηση ειδικών τεχνιτών τής ίδιας εποχής. 'Ανάλογη πρέπει να ήταν και η μηχανή μακαρονιών³⁷ που νοίκιασε λίγο αργότερα (16/10/1837) ο Παντελής Ντιλμπέρογλου στον Γεράσιμο Κουμπαρούτσο. Παρόμοια ήταν ίσως και εκείνη που πούλησαν στις 25/11/1837 οι Δημ. Χαϊδούσης και 'Αθ. Καπράνογλους στον Βενέδικτο Μαζίνο.³⁸ Λεπτομερέστερη όμως περιγραφή, πολύ κοντά στην εικόνα και την έννοια «έργοστάσιον», δίνει το πωλητήριο (21/4/1838) μιᾶς μηχανής μακαρονοποιίας από τον Γερ. Κουμπαρούτσο πρὸς τὸν Λάζαρο 'Ορλώφ με τις ἐξῆς πληροφορίες: «με ὅλης τῆς ξυλικῆς τῆς ἀπαρτιζούσης τὴν φάμπρικα, ἡ ὁποία ξυλικὴ συνέχεται καὶ συνδέεται με σίδερα».³⁹ 'Η τελευταία φράση συμπληρώνει τὴν εἰκόνα τῆς μηχανῆς μακαρονιῶν, συνδέοντας τὰ μεταλλικὰ μέρη τῆς με τὰ ξύλινα, ἔργα τῶν τεχνιτῶν τῆς ξυλουργικῆς, ἀλλὰ καὶ κάποιων ἐξειδικευμένων ἐργατῶν χειριστῶν τῆς.

'Εξω ἀπὸ τοὺς παραπάνω τεχνίτες, σημαντικό ἔργο προσέφεραν καὶ ὅσοι ἐργάστηκαν σὲ ἐπισκευὲς ἢ κατασκευὲς στὸ ναυπηγεῖο. Πολλὰ πλοῖα κατέπλεαν στὴν Έρμουόπολη προκειμένου νὰ ἐπισκευαστοῦν, διότι παρουσίαζαν ποιικίλες βλάβες στὰ ὑφάλα τους. Οἱ ἐπισκευὲς αὐτὲς ἀπαιτοῦσαν τὴν ἐργασία διαφόρων τεχνιτῶν, ὅπως μαραγκῶν, ἀπλατζήδων, πριονιστῶν κ.τ.λ. Μία ἀπὸ τὶς κύριες βλάβες ἀποτελοῦσε ἡ μείωση τῆς πλευσιμότητάς τους. Βασικὴ αἰτία ἦταν ἡ προσκόλληση στὴ γάστρα τοῦ πλοίου διαφόρων παρασίτων, ὀστράκων, φυκιῶν κ.τ.λ. 'Η ἐργασία ἀπαλλαγῆς ἀπὸ αὐτὰ τὰ παράσιτα ξεκινοῦσε με τὸ καρινάρισμα. Μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴ τοῦ σκάφους ἀπὸ τὸ ἔρμα του ἄρχιζε τὸ καρινάρισμα,⁴⁰ δηλαδὴ γύριζαν τὴ μία πλευρὰ τοῦ σκάφους μέσα στὴ θάλασσα, ἔτσι ὥστε τὰ ὑφάλα τῆς ἄλλης πλευρᾶς νὰ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ νερό. 'Η ἐργασία αὐτὴ ἀπαιτοῦσε ἐνίσχυση τοῦ βάρους τῆς πλευρᾶς ποὺ θὰ ἔμπαινε στὴ θάλασσα, δέσιμο τοῦ καταρτιοῦ με κάποια σκοινιά καὶ τράβηγμά του ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ ἦταν σὲ ἄλλα πλεούμενα ἢ στὴν ξηρὰ, οὕτως ὥστε νὰ γείρει καὶ νὰ εἰσχωρήσει ἡ μία του πλευρὰ στὴ θάλασσα. 'Αφοῦ στερεωνόταν τὸ σκάφος σὲ αὐτὴ τὴ θέση, ἄρχιζε ὁ καθαρισμὸς τῆς γάστρας (συχνὰ γιὰ τὸν καθαρισμὸ χρησιμοποιοῦσαν φωτιά): ἀκολουθοῦσε τὸ ἄνοιγμα τῶν ἄρμῶν καὶ ὁ καθαρι-

ἀριθ. 5599 τῆς 16/5/1837. 'Η καταγραφή στὴν ἀποθήκη τοῦ ἐργοστασίου συνεχίστηκε τὴν ἐπόμενη μέρα στις 17/5/1837.

37. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος 'Ανδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά, ἀριθ. 6259 τῆς 16/10/1837.

38. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος 'Ανδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά, ἀριθ. 6417 τῆς 25/11/1837.

39. Παράρτημα ἀριθ. 3. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος 'Ανδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά, ἀριθ. 7022 τῆς 21/4/1838.

40. Καρινάρισμα, καρίνα = προέλευση τῆς ὀνομασίας Καρνάγιο.

σμός τους, στή συνέχεια γινόταν τὸ γέμισμα τῶν ἀρμῶν μὲ ξασμένο μαλλί ἢ κανάβι, ἐπαλείφονταν οἱ ἀρμοὶ μὲ πίσσα καὶ τέλος ὅλη ἡ γάστρα μὲ λίπος. Ἡ ἐργασία αὐτὴ ὀνομαζόταν καλαφάτισμα. Καλαφάτισμα γινόταν καὶ στὶς νέες κατασκευές σκαφῶν.

Μία ἄλλη κατηγορία στὴν πρώιμη Ἐρμούπολη ἦταν οἱ μύλοι. Οἱ μύλοι, ὅπως καὶ ἄλλα χαρακτηριστικὰ οἰκήματα τῆς πόλης, ἀποτελοῦσαν τοπογραφικὰ σημεῖα γιὰ τὴν ἀναγνώριση μιᾶς ὀρισμένης περιοχῆς, ὅπως οἱ Πέντε Μύλοι κάτω ἀπὸ τὸ Νοσοκομεῖο, Πέντε Μύλοι στὰ Βαπόρια, τὸ Μυλαράκι μετὰ τὴ Λαλακιά, τὸ Μυλαράκι πρὶν νὰ κτιστεῖ ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀνάστασης στὸ δεξιὸ λόφο τῆς Σύρου κ.τ.λ.

Στὴν πρώιμη Ἐρμούπολη, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀλογόμυλους, ὑπῆρχαν δύο εἰδῶν ἀνεμόμυλοι: οἱ καθαυτὸ ἀνεμόμυλοι καὶ οἱ ξυλόμυλοι.⁴¹ Οἱ πρῶτοι εἶχαν κτιστὴ σκάρπα, εὐρύχωρη, ποὺ μποροῦσε νὰ χρησιμοποιεῖται ταυτόχρονα καὶ ὡς κατοικία. Ἀντίθετα οἱ ξυλόμυλοι εἶχαν σκάρπα ἀπὸ ξύλο μικροῦ χώρου καὶ περιτριγυρίζονταν ἀπὸ διάφορα σπιτοπούλακια. Ὅλοι τους ἄλεθαν σιτάρι καὶ μάλιστα εἰσαγόμενο (συνήθως ἀπὸ τὴ Ρωσία, Ταϊγάνι), ἐφόσον οἱ πρόσφυγες δὲν μποροῦσαν νὰ καλλιεργοῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ μποροῦσαν, τὸ νησί δὲν προσφερόταν λόγω τῆς φύσης του. Μαθητεία μυλωνάδων ἔχουμε φυσικὰ καὶ ἐδῶ. Καὶ ἀναφέρω ἓνα παράδειγμα ἐπισημαίνοντας τὴ σχέση τῆς μαθητείας μὲ τὴν ἐργασία, ὅπως καὶ κάποιον ὑπαιγιμὸ ποὺ ὑπάρχει στὸ σχετικὸ ἔγγραφο γιὰ τὸ μέλλον τοῦ ἀποφοίτου, ἓνα μικρὸ ἀπόθεμα γιὰ τὴν μετέπειτα ἐπαγγελματικὴ του σταδιοδρομία.

Ἀπὸ τὸ 1829 ἤδη, ἓνας μυλωνάς, ὁ Μαστροβασίλης Μανῶλη, Χιώτης τὴν καταγωγή, παίρνει τὸ Γεώργιο Κωνσταντίνου, Πάτριμο, στὴ «δουλεύσιν του, μαθητὴν διὰ νὰ τὸν διδάξῃ καὶ ἐκπαιδεύσῃ εἰς τὴν τέχνην του». Στὰ 4 χρόνια τῆς μαθητείας του ὁ Κωνσταντίνου ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ ἀκολουθεῖ τὸ ἀφεντικὸ του καὶ νὰ μὴν ἀπουσιάζει ἀπὸ κοντὰ του ἀδικοιολόγητα. Στὸ διάστημα ὅμως αὐτό, ὁ Μαστροβασίλης δὲν μποροῦσε νὰ τὸν ἀπολύσει, ἀλλιῶς θὰ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ τὸν ἀποζημιώσῃ μὲ τὸ διπλάσιο ποσὸ τῆς ἀμοιβῆς του. Ἡ ἀμοιβὴ τοῦ μαθητευομένου ἀνερχόταν σὲ 150 γρόσια γιὰ κάθε ἔτος, ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ τοῦ ἔδινε τὰ 100 στὸ μέσο τοῦ ἔτους καὶ τὰ 50 στὸ τέλος τῆς τετραετίας, ἔτσι γιὰ νὰ ἔχει κάποια «ζήμη».⁴² Ἡ συμφωνία τους δὲν προέβλεπε ρουχισμὸ καὶ ὑπόδυση.

41. ΓΑΚ/Κ.Υ., Δημόσιος Μνήμων Σκ. Μάξιμος, κῶδ. 5, ἀριθ. 5837 τῆς 18/12/1830, ξυλόμυλος θέση Τράχηλα (μετὰ διαφόρων ὀσπιτοπούλων κύκλω αὐτῶν) Ἀθανασίου Στραβοτζονούχη ἐπὶ ἰδιόκτητης γῆς τοῦ Νικολάου Ροσολάτου ἐπιτροπομένης ἀπὸ τὸν Ἄντ. Χόχλακα.

42. ΓΑΚ/Κ.Υ., Δημόσιος Μνήμων Σκ. Μάξιμος, κῶδ. 3, ἀριθ. 2624 τῆς 4/1/1829. Μὲ τὴ λέξη «ζήμη» ὑπονοεῖται προφανῶς ἡ λέξη μαγιά - σερμαγιά, ἓνα μικρὸ δηλαδὴ χρη-

Ἐνεξάρτητα ἀπὸ τοὺς μαθητὲς-μυλωνάδες, ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν καὶ οἱ χῶροι μέσα στοὺς ὁποίους ἀσκήθηκαν οἱ μαθητευόμενοι, ἐκεῖ ὅπου γίνονταν οἱ ἐργασίες ἄλεσης, ὅπως οἱ ἀλογόμυλοι, ἀλλὰ καὶ τὰ παραρτήματά τους. Ἐλογόμυλο ἐντοπίζουμε στὴν πρῶιμη Ἐρμούπολη ἀπὸ τὸ 1828.⁴³ Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀλογόμυλους ἦταν συνδεδεμένοι μὲ φούρνους, πού δὲν ἔψηναν μόνο ψωμί, ἀλλὰ καὶ παξιμάδι γιὰ τὰ πλοῖα. Οἱ ἀλογόμυλοι ἀποτελοῦν προφανῶς ἓνα ἀπλούστερο μέσο ἄλεσης σὲ σχέση μὲ τοὺς ἀνεμόμυλους, ἀν καὶ ἡ ἀπόδοσή τους σὲ ἄλεσμα ἦταν μικρότερη, ἀλλὰ σταθερότερη, ὡς μὴ ἐξαρτημένη ἀπὸ τὴν πνοή τοῦ ἀνέμου. Γιὰ τὴ λειτουργία τους ἀπαιτοῦνταν ἄλογα, μουλάρια. Ἔτσι ὁ περίγυρος τοῦ ἀλογόμυλου καταλαμβάνονταν ἀπὸ σταύλους ἢ καὶ ἀποθήκες τροφῶν τῶν ζώων. Πολὺ συχνὰ συμπληρωνόταν, ἐκτὸς τοῦ φούρνου, καὶ ἀπὸ ἓνα μαγαζάκι-παράγκα πωλήσεως ψωμοῦ στὰ Ψωμάδικα.⁴⁴

Ἄλλὰ ἂς ἐπανέλθουμε στὸ «ἐργοστάσιο» τοῦ Μιχαήλ Χατζῆ Μανόλη. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ διάφορα ἐργαλεῖα, δοχεῖα, ἀλευροσιμίγδαλο, σάρι, ἀναφέρεται ὅτι στὴν ἀποθήκη του ὑπῆρχαν τὰ ἐξῆς ζυμαρικά: μακαρόνια χοντρά καὶ ψιλὰ ἄσπρα καὶ μαῦρα, λαζάνια ἄσπρα, φιδές, κουσκούς, ἀστράκι, κριθαράκι.⁴⁵ Ἐξυπακούεται ὅτι τὰ ἀναφερόμενα ζυμαρικά ἀποτελοῦσαν προϊόντα παραγωγῆς τῆς μηχανῆς μακαρονιῶν τοῦ Μιχ. Χατζῆ Μανόλη.

Ἐνεξάρτητα πρὸς τὰ παραπάνω, ἰδιαιτέρη σημασία γιὰ τὴν ἔρευνα σχετικὰ μὲ τὶς τεχνικὲς στὴν πρῶιμη Ἐρμούπολη ἀποτελεῖ ἓνας φούρνος, «κατημερτζίδικος». Ἡ παράξενη αὐτὴ ὀνομασία ἔχει τὴ ρίζα τῆς στὴ λέξη κατιμέρι, πού σημαίνει γλύκισμα μὲ φύλλο. Κατημερτζίδικος εἶναι ὁ φούρνος πού ψήνει ὅ,τι ἔχει λεπτὸ φύλλο, ὅπως ὁ μπακλαβάς. Φαίνεται ὅτι ἀπαιτοῦσε ἰδιαιτέρη κατασκευή, μικρότερο χῶρο καύσης γιὰ νὰ δημιουργεῖται ἀσθενέστερη ἔνταση φωτιᾶς, οὕτως ὥστε νὰ μὴ καίγεται τὸ φύλλο. Τὸ 1840, λοιπόν, ὁ τέκτων Μάρκος Ἰω. Βιδάλης, κάτοικος Τήνου, κατασκεύασε μέσα σὲ δύο μῆνες γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Μάρκου Ἰω. Δούναβη, Πανωσυριανοῦ, ἓνα μαγαζὶ μῆκου ἐπτὰ μέτρων καὶ στὸ ἐσωτερικὸ του ἓνα φούρνο («κατημερτζήδικον»). Μό-

ματικὸ ποσὸ γιὰ τὸ ξεκίνημα τοῦ σιδηρουγοῦ μαστρο-Γιῶργη. Οἱ ὅροι μαγιά, σεμαγιά εἶναι λέξεις τουρκικῆς, maya, sermaye = ζύμη, κεφάλαιο.

43. ΓΑΚ/Κ.Υ., Δημόσιος Μνήμων Σκ. Μάξιμος, κώδικας 3, ἀριθ. 3448 τῆς 15/6/1829, ἀναφορὰ ἀγορᾶς ἀλογομύλου τοῦ χιώτη Γεώργιου Σ. Νεαμουνίτη ἀπὸ τὸν Γεώργιο Βουτσίνου, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1828.

44. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἄνδρ. Δαυίδ, ἔγγραφο λυτά, ἀριθ. 695 τῆς 17/5/1835 καὶ ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἄνδρ. Δαυίδ, ἔγγραφο ἀριθ. 15131 τῆς 15/5/1843. Τὰ Ψωμάδικα στεγάζονταν στὸ χῶρο τοῦ Λαχανοπωλείου, ἐκεῖ πού τὸ 1855 ἄρχισε νὰ κτίζεται τὸ Παντοπωλεῖο.

45. Παράρτημα ἀριθ. 1. Συμβ. Ἄνδρ. Δαυίδ, ἀριθ. 5599 τῆς 16/5/1837, ὅπου ἡ ἀπογραφή. Ἡ συνέχεια καταγραφῆς τῶν προϊόντων τῆς συνεχίστηκε τὴν ἐπόμενη ἡμέρα στίς 17/5/1837.

λις τελείωσε ἡ ἀνοικοδόμησις ὁ Δούναβης, τὸν νοίκιασε μὲ ὅλα του τὰ σκεύη στὸ λαχανοπώλη Γεώργιο Χούμη. Ὁ καθημερτζίδικος φούρνος ἀκολουθοῦσε τὸ «πνεῦμα τῆς 16ης Νοεμβρίου 1840», ἀνῆκε τεχνικὰ δηλαδὴ στὸ συρμὸ τοῦ 1840, ἔχοντας «ἓνα τεσιγάκι κάρινον καὶ ἓνα μάρμαρον, κείμενον εἰς τὸ στόμιον τοῦ φούρνου».⁴⁶ Δὲν φαίνεται ὅμως ποιοὶ ἦταν οἱ πελάτες τοῦ Χούμη καὶ ἂν κέρδιζε μόνον ἀπὸ τὰ ψηστικά ἢ ἔφτιαχνε καὶ ὁ ἴδιος γλυκὰ ταψιοῦ.

Ἀπὸ τὰ παραδείγματα ποὺ ἀναφέρθηκαν ἐδῶ σχετικὰ μὲ τὴν πρώιμη Ἑρμούπολη παρατηροῦμε ὅτι ὅσο καὶ ἂν ἡ φτωχὴ αὐτὴ πόλις τῶν προσφύγων εἶχε πρωτογενεῖς τρόπους λειτουργίας, ἔκρυβε μέσα της τὴ δυναμικὴ τῆς τεχνικῆς ἀνάπτυξης. Σχεδὸν ὅλοι οἱ τομεῖς της ἐξελίχθηκαν, ἀναπτύχθηκαν, κορυφώθηκαν.

46. Παράρτημα ἀριθ. 4. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἄνδρ. Δαυίδ, λυτά, ἀριθ. 11244 τῆς 16/11/1840 καὶ παραλαβὴ τοῦ φούρνου ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβ. Ἄνδρ. Δαυίδ, λυτά, ἀριθ. 11414 τῆς 13/1/1841.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1

ΓΑΚ.ANK, Συμβολαιογράφος Ἄνδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά, ἀριθ. 5599 τῆς 16/5/1837 (μὲ | σημειώνεται ἡ ἀλλαγὴ σελίδας)

Ἀριθμὸς 5599

Σύνταξις ἀπογραφῆς

Τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τριακοστῷ ἐβδόμῳ ἔτει τῇ δεκάτῃ ἕκτῃ Μαΐου ἡμέρα κυριακῇ πρὸ μεσημβρίας. Ἐν Ἐρμουπόλει Σύρον πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ὑπὸ χρονολογίαν ἔνδεκα Μαΐου ὑπ' ἀριθμὸν ἑκατὸν δέκα τρία καὶ δέκα πέντε Μαΐου ὑπ' ἀριθμὸν ἑπτακόσια εἴκοσι τοῦ τρέχοντος μηνὸς ἀποφάσεως τοῦ ἐνταῦθα Πρωτοδικείου καὶ τοῦ προέδρου αὐτοῦ, διὰ τῶν ὁποίων συγχωρεῖται εἰς τοὺς κυρίους Ζανῆ Νικολάου Λαγόκινον, Δημήτριον Ζάννον καὶ Γεώργιον Πατούνα, δανειστάς τοῦ Μιχαῖλ Χατζῆ Μανώλη ἀρτοποιοῦ νὰ πλειστηριάσουν τὰ ὑπὸ σφράγισιν εὐρισκόμενα πράγματα τοῦ ὀφειλέτου των, ὑποκείμενα εἰς φθορὰν, κινητά, συνιστάμενα εἰς δύο ἀλογομύλους. Μίαν μηχανὴν μακαρονιῶν, εἰς σίτον, ἄλευρον, Μακαρόνια, ἄλογα, χοίρους, καὶ εἰς ἀποσκευὴν τῶν φούρων, μετέβην ἐγὼ ὁ συμβολαιογράφος Α. Δαυίδ εἰς τὸ ἐργοστάσιον τοῦ ρηθέντος Μιχαῖλ Χατζῆ Μανώλη κείμενον ἐνταῦθα εἰς Ἐρμουόπολιν πλησίον τῆς οἰκίας τοῦ κυρίου Ἀθανασίου Λαδοπούλου, ὅπου εὔρον τὸν κύριον Εἰρηνοδίκην Ἐρμουπόλεως ἀποσφραγίζοντα μέρη τινὰ τοῦ ρηθέντος ἐργοστασίου, πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ τρίτου ἄρθρου τῆς ὑπ' ἀριθμὸν ἑκατὸν δέκα τρία ἀποφάσεως τοῦ ἀναφερομένου Δικαστηρίου. Μετέβην λέγω εἰς τὸ ρηθὲν ἐργοστάσιον διὰ νὰ συντάξω τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων τῶν ἀναφερο | μένων ἀποφάσεων ἦσαν δὲ παρόντες εἰς τὴν ἀπογραφὴν οἱ Δημήτριος Ζάννος καὶ Γεώργιος Πατούνας, ἔμποροι κάτοικοι ἐδῶ, οἱ ἐκτιμηταὶ Ἰωάννης Ἀγκὰς καὶ Ἀθανάσιος Ἀλεξίου Καπράνογλους, διορισθέντες πρὸς ἐκτίμησιν τῶν κάτωθεν φαινομένων πραγμάτων ἀρτοποιοὶ τὸ ἐπάγγελμα, κάτοικοι ἐδῶ, γνωστοὶ μου ἅπαντες. Ἄρχεται ἡ ἀπογραφὴ παρόντων τῶν ἐπὶ τούτου προσκληθέντων μαρτύρων τῶν κυρίων Μάρκου Γεωργαντοπούλου ἐμπόρου καὶ Ἰωάννου Βουρουκλᾶ γραφέως, κατοικούντων ἐδῶ γνωστῶν μου καὶ ἀσχέτων συγγενείας μὲ τοὺς ἔχοντας συμφέρον εἰς τὴν ἀπογραφὴν. Πρὶν ἢ γένα ἔναρξις τῆς ἀπογραφῆς καὶ ἐκτιμήσεως ἐπέβαλα πρὸς τοὺς ἐκτιμητάς, δυνάμει τοῦ ἄρθρου χίλια ἐβδομήκοντα δύο τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας τὸν εἰς τὰ ἄρθρα τριακόσια τριάκοντα πέντε καὶ τριακόσια ἐβδομήκοντα τρία τῆς αὐτῆς Δικονομίας διαλαμβανόμενον ὄγκον. Ἀκολουθῶς ἐκτιμοῦν ὡς ἔπεται τὰ καταγεγραμμένα.

Δύο Ἡμίονους πρὸς ἑκατὸν ὀγδοήκοντα δραχμὰς ἕκαστον Δραχμὰς τριακοσίας ἐξήκοντα	360
Τρία ἄλογα, ἵπποι, ἐξ ὧν τὰ δύο μαῦρα, τοπαρλάκης καὶ Ντάνος λεγόμενα, καὶ τὸ ἄλλο λευκόν, κοπέλλα λεγόμενον πρὸς ἑκατὸν ὀγδοήκοντα Δραχμὰς ἕκαστον Δραχ. 360 ὄπισθεν ποσότης Δραχμαὶ 360	
Δραχμὰς πεντακοσίας σαράντα	540
Ἔτι δύο ἵπποι λευκοὶ Γρίβας καὶ Κολοκοτρόνης λεγόμενοι πρὸς ἐνενήκοντα δραχμὰς ἕκαστος. Δραχμαὶ, ἑκατὸν ὀγδοήκοντα	180
Δύο σέλαις καὶ τέσσερες χαλινοὶ παλαιοὶ πενήκοντα Δραχμὰς	50
Δύο ἀλογόμυλοι ἐξ ὧν ἕκαστος ἔχει ἓνα ζευγάρι Μυλό- πετραις καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα ἐργαλεῖα προσηρημένα εἰς αὐτούς, ἔτι δύο μυλοκόπια, ἓνα πριόνι, ἓνα σκεπάρνι, μίαν ὀδοντάγρα, ἓνα τρυπάνι καὶ δύο σμύλαις ἀπαρτί- ζοντα τὰς ἀποσκεβὰς τῶν Μύλων διὰ Δραχμὰς Χιλίας.	1000
Τρεῖς Μάσταις μία μεσότριβη καὶ δύο παλαιαὶς καὶ τρεῖς σέσουλαις εἴκοσι πέντε δραχμὰς	25
Δύο σκάφαις διὰ ζύμομα καὶ τρία σκαφίδια διὰ προζύμι πεντήκοντα Δραχμὰς	50
Τρία μαστέλα, δυὸ βαρέλια τοῦ νεροῦ, δύο ὅμοια μεγάλα καὶ δύο κουβαδάκια ὅλα μεσότριβα δέκα ὀκτὼ δραχμὰς	18
Τέσσερα ἀλεβοροβάρελα παλαιὰ δέκα δραχμὰς	10
	Δραχ. 2233
ἢ ὄπισθεν ποσότης Δραχμὰς 2233	
Τρία καπάκια παλαιά, ὀκτὼ δραχμαῖς	8
Ἐκατὸν κοφινάκια διὰ ψωμιὰ καὶ πέντε κόφαις μεγάλαις δραχμὰς	15
Τέσσερα φτιάτρια τοῦ φούρνου, δύο καπάκια τοῦ φούρνου, μία πανιάρα καὶ ἓνα κοντάρι δώδεκα Δραχμὰς	12
Ἐννέα πλάκες μαλτέζικαις τέσσερες Δραχμὰς	4
Τέσσερα ἀμυγδαλοκόσκηνα, δύο σιτοκόσκηνα, δύο σίτες τοῦ ἀλευριοῦ καὶ ἓνα παλαιὸν τακτὲ ἐξήκοντα δραχμὰς	60
Ἑπτὰ κομμάτια παλαιόπανα τοῦ ψωμοῦ Δώδεκα δραχ- μὰς	12
Ἐνα στατήρα, ἓνα ὅμοιον μικρότερον, μία ζυγαριά, ἓνα	

κόφτη παξιμαδιού, και δύο ξύστρες τῆς ζύμης, ἐξήκοντα Δραχμάς	60
Ἔνα καζάνι χάλκινον ζυγίζον πέντε ὀκάδες και τριάκοντα δράμια, εἴκοσι πέντε Δραχμάς	25
Πέντε λιχνάρια ἐξ ὧν τρία χάλκινα και δύο τενεκεδένια δύο Δραχμάς	2
Δώδεκα ζύγια ξύλου φωτιάς και ἑκατὸν τριάκοντα δεμάτια κλαδιά, πενήκοντα δραχμάς	50
	Δραχ. 2481
ἡ ὀπισθεν ποσότης Δραχμαὶ 2481	
Ἔνα μπουράτο μὲ τὸ φανάρι διὰ κοσκίνησμα ἀλεύρου, ἐξήντα Δραχμάς	60
Διακόσια τριάντα τέσσερα κοιλὰ σιτάρι ταιγανίου [Ταϊγανίου] μετρηθὲν ἀπὸ τὸν ἐπὶ τούτου προσκληθέντα μετροτητῆν Γεώργιον Χάρδαν κατοικοῦντα ἐδῶ και γνωστόν μου, πρὸς δραχμάς πέντε τὸ κοιλὸν δραχμάς χιλίας ἑκατὸν ἑβδομήκοντα	1170
Ἔνα φτιάρι τοῦ παξιμαδιού και ἕνα τραπέζι ξύλινον, διὰ καθάρισμα σίτου, πέντε δραχμάς	5
Τριακοσίας δέκα τρεῖς ὀκάδες ἀλευροσιμύγαλον πρὸς σαράντα λεπτά ἢ ὀκτὰ δραχμάς ἑκατὸν εἴκοσι πέντε και εἴκοσι λεπτά	125.20
Τέσσερεις χοῖροι ἐξ ὧν οἱ τρεῖς θυλικοὶ ἑκατὸν σαράντα τρεῖς δραχμάς	143
Τέσσερεις ὄρνιθες και ἕνας πετινὸς ἑπτὰ δραχμάς	7
Εἴκοσι ὀκάδες ἄλας δύο δραχμάς	2
Ἔνα ἡμισυ κοιλὸν τρεῖς δραχμάς	3
Ἔως ἐδῶ κατέγραφα ὅσα εἰς τὸ ἀναφερόμενον ἐργοστάσιον και τὰ παρέδωσα πρὸς φύλαξιν πρὸς τοὺς κυρίους Δημήτριον Ζάνον και Γεώργιον Πατούνα. Ἐπροσκάλεσα τοὺς ἐν τῷ ρηθέντι ἐργοστασίῳ ἐνοικοῦντας Γεώργιον	Δραχ. 3996.20
Δουραμάνην και Βασίλειον Παναγιωτέαν ὑπηρέτας ἐν τῷ ἐργοστασίῳ, κατοικοῦντας ἐδῶ και γνωστούς μου τοὺς ὁποίους ἠρώτησα ἂν ἐν γνώσει των ἀφηρέθη ἢ ὑπεξαιρέθη τι ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιον και ἀποκρίθισαν καταφατικῶς, ὁ μὲν Παναγιωτέας ἐπροσκλήθη νὰ ὀρκισθῆ κατὰ τὸν ἔννατον παράγραφον τοῦ ἄρθρου χίλια ἑβδομήντα ἕνα	

τῆς πολιτικῆς Δικονομίας, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησεν, ὁ δὲ Δουραμάνης ἐβεβαίωσε τὴν μαρτυρίαν του δι ὄρκου κατὰ τὸν Νόμον.

Ἀναβληθείσης τῆς ἀπογραφῆς ἄρχεται πάλιν σήμερον τῆ δεκάτῃ ἐβδόμῃ Μαΐου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτασιοστοῦ τριακοστοῦ ἐβδόμου ἔτους, ἡμέρα δευτέρα μετὰ μεσημβρίαν ἐν τῇ ἀποθήκῃ τῆς ζυμοποιίας τοῦ Μιχαήλ Χατζῆ Μανόλη, κειμένην κατὰ τὴν ἀγορὰν, πλησίον τοῦ καφενείου τοῦ Ἀναγνώστου Χατζῆ Ἰωάννου παρόντων τῶν ἀναφερομένων διαδίκων καὶ τοῦ Μάρτυρος Βουρουκλή ἀντὶ δὲ τοῦ ἐτέρου Μάρτυρος Γεωργαντοπούλου μὴ ἐλθόντος, ἦτοι ὁ κύριος Νικόλαος Λέτζος ἔμπορος κάτοικος ἐδῶ γνωστός μου καὶ ἄσχετος συγγενείας μὲ τοὺς ἔχοντας συμφέρον εἰς τὴν παροῦσαν ἀπογραφὴν. Οἱ ἐκτιμηταὶ εἶναι οἱ,

Δραχ. 3996.20

| ἢ ὀπισθεν ποσότης Δραχμαὶ 3996.20

αὐτοί, οἵτινες ἐκτιμοῦν τὰ ἀκόλουθα πράγματα καὶ ἀκολούθως

Μακαρόνια μαῦρα χοντρά ὀκάδες ἑκατὸν μία καὶ τριακόσια δράμια πρὸς λεπτὰ τριάκοντα πέντε τὴν ὀκάν, δραχμὰς τριάκοντα πέντε καὶ ἐξήκοντα δύο λεπτὰ

35,62

Μακαρόνια χοντρά χάσικα ὀκάδες τετρακόσιας μίαν πρὸς πενήκοντα λεπτὰ τὴν ὀκάν δραχμὰς διακοσίας καὶ πενήκοντα λεπτὰ

200,50

Μακαρόνια ψιλὰ χάσικα ὀκάδες ἑκατὸν πενήντα ἡμισυ πρὸς πενήντα λεπτὰ ἢ ὀκὰ Δραχμὰς ἐβδομήντα πέντε καὶ εἴκοσι πέντε λεπτὰ

75,25

Λαζάνια χάσικα, ὀκάδες ἐξήκοντα ἕξ ἡμισυ πρὸς πενήντα τέσσερα λεπτὰ ἢ ὀκὰ Δραχμὰς τριάκοντα πέντε καὶ ἔννενήντα ἓνα λεπτὸν

35,91

Φιδὲ ψυλόν, ἀστρουλάκιν ὀκάδες ἔννενήντα δύο καὶ τριακόσια δράμια πρὸς πενήντα τέσσερα λεπτὰ ἢ ὀκὰ. Δραχμὰς πενήντα καὶ ὀκτὼ λεπτὰ

50,8

Κουκουσοῦ ὀκάδες ἐξήντα πέντε πρὸς σαράντα ἐπτὰ λεπτὰ ἢ ὀκὰ, Δραχμὰς τριάντα καὶ ἐβδομήντα ὀκτὼ λεπτὰ

30,78

Δραχ. 4424,34

ἡ ὀπισθεν ποσότης Δραχμαὶ 4424,34	
ἀστρουλάκι ὀκκάδες σαράντα ἕξ πρὸς σαράντα ὀκτὼ λεπτά ἢ ὀκτὰ Δραχμὰς εἴκοσι δύο καὶ ὀκτὼ λεπτά	22,8
Κριθαράκι ὀκκάδες πεντακόσιες εἴκοσι ἑννέα ἡμισυ πρὸς σαράντα πέντε λεπτά ἢ ὀκτὰ Δραχμὰς διακοσίας τριάντα ὀκτὼ καὶ εἴκοσι ἑπτὰ λεπτά	238,27
Ἄλευρα ὀκκάδες ἑκατὸν πενήντα ἕξ πρὸς λεπτά εἴκοσι πέντε Δραχμὰς τριάντα ἑννέα	39
Σιμυγδάλι ὀκκάδες δέκα πρὸς πενήντα λεπτά ἢ ὀκτὰ Δραχμὰς πέντε	5
Ἐξήντα ὀκκάδες χονδροσιμήγαλο πρὸς δέκα ἕξ λεπτά ἢ ὀκτὰ Δραχμὰς ἑννέα καὶ ἐξήντα	9.60
Διακοσίες ἐξήντα ὀκκάδες σκήβαλα μὲ σίτον ἠνομένα πρὸς δέκα ὀκτὼ λεπτά ἢ ὀκτὰ δραχμὰς σαράντα ἕξ καὶ ὀγδοήντα λεπτά	46,80
Μιὰ φάμπρικα Μακαρωνιῶν χαλκίνη συγκειμένη ἀπὸ ἑπτὰ Χάλκινους τύπους (φόρμαις) ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἕνας εἶναι παρὰ χαλκουογῶ πρὸς ἐπισκευήν. Μίαν καμπάναν ὀριχάλκινη μὲ τὴν ἀναγκαίαν ξυλικήν, ἕνα μπατάλι μὲ ἄκρα ὀριχάλκινα. Τρία ξυράφια μὲ σιδηραῖς βύδαις	
	Δραχ. 4785,09
ἡ ὀπισθεν ποσότης Δραχμαὶ 4785.09	
Μία βύδα καὶ μία μανδραβύδα ὀριχάλκινα αἴτινες εἶναι παρὰ χαλκουογῶ πρὸς ἐπισκευήν	
Ἐνα τροχὸν μὲ τὸν ἐργάτην, μία γραμπούλα μὲ δύο μπιστούνια διὰ Δραχμὰς χιλίας τριακοσίας	1300
Τριάντα πέντε τελάρα, ἕξ ὧν τὰ εἴκοσι καινούρια, πρὸς τρεῖς Δραχμὰς τὸ ἕνα καὶ δεκαπέντε μεσότριβα πρὸς δύο Δραχμὰς καὶ πενήντα λεπτά τὸ ἕνα, τὸ ὅλον Δραχμὰς ἑννεήντα ἑπτὰ καὶ πενήντα λεπτά	97.50
Ἐνα μπουράτο διὰ κοσκίνισμα ἀλεύρου τριάκοντα Δραχμὰς	30
Τρία σιμηγαλοκόσκινα. Ἐνα σιτοκόσκινον, ἕξ μαστέλα, δύο μάσταις. Ἐνα τραπέζι διὰ τὸ πάστρεμα τοῦ σιταριοῦ.	
Ἐννεήκοντα Δραχμὰς	90
Ἐνα σοφὰ χρησιμεύοντα ἀποθήκη σιταριοῦ καὶ διάφορα ἐμπύγματα ξύλινα τηράντες λεγόμενα, δύο τραπέζια, μία πάγκα καὶ ἕνα τολάπι. Ἐκατὸ Δραχμὰς	100

Ἑπτὰ κασόνια παλαιὰ εἴκοσι μία Δραχμαὶ	21
Δύο ὁμοια ἕξ Δραχμᾶς	6
	<hr/>
	Δραχ. 6429.59
ἢ ὀπισθεν ποσότης Δραχμαὶ 6429.59	
Ἔνα Βαρέλι τοῦ νεροῦ καὶ δύο φτιάρια σιταριοῦ τὸ μὲν τρεῖς Δραχμᾶς τὰ δὲ μίαν Δραχμὴν Δραχμᾶς τέσσερεις	4
Ἔνα Καντάρι καὶ μία Μπαλάντζα ἀπὸ τενεκὲ μὲ δράμια δοιχάλκινα καὶ δύο σέσουλες εἴκοσι δραχμᾶς	20
	<hr/>
Τὸ ὄλον τῆς ποσότητος Δραχμαὶ ἕξ χιλιάδες τετρακόσσιαις πενήντα τρεῖς καὶ πενήντα ἑννέα λεπτὰ	6453,59

ὅλα τὰ ἀναφερόμενα πράγματα παρεδόθησαν πρὸς φύλαξιν πρὸς τοὺς ἀναφερομένους Πατούνα καὶ Ζάννον.

Ἐνταῦθα δὲν ἔχει χῶρον τοῦ ἄρθρον χίλια ἑβδομήντα ἑννέα, ὁ ἑνατος παράγραφος, διότι ἐν τῇ ρηθείσει ἀποθήκη δὲν κατοικοῦσε κανεῖς, ἦτοι μένει σφραγισμένη καὶ ἐν καιρῷ τῆς ἀποσφραγίσεως, ἐπαρτηρήθη ὅτι αἱ σφραγίδες δὲν ὑπῆρχαν ἀλλὰ τὰ κλειῖθρα δὲν ἦσαν βιασμένα.

Εἰς τὴν ρηθεῖσαν ἀποθήκην ὑπάρχει καὶ ἄλλη μία φάμπρικα μακαρονίων μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα καὶ μὲ ἑννέα τύπους, ἀλλ' αὐτὴ κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν κυρίων Πατούνα καὶ Ζάννον, ἀνήκει πρὸς τὸν Κύριον Χαϊδούσην ὅστις τὴν εἶχε ὑπὸ ἐνοίκιον πρὸς τὸν διαληφθέντα Μιχαὴλ Χατζῆ Μανόλην. Ὁ σκοπὸς τῆς ἀπογραφῆς τῶν ἀναφερομένων πραγμάτων εἶναι διὰ τὰ πωληθῶν ἐπὶ Δημοπρασίας κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ὑπὸ χρονολογίαν ἑνδεκα Μαΐου ἐνεστῶτος Μηνὸς ἀναφερομένης ἀποφάσεως. Ἔως ἐδῶ ἔπανσε ἡ ἀπογραφή διότι δὲν ὑπάρχον ἄλλα πράγματα. Γενομένης δὲ τῆς ἀναγνώσεως Μεγαλοφώνως καὶ Εὐκρωῶς, οἱ μὲν ὑπηρεταὶ Παναγιωτέας καὶ Δουραμάνης προσκληθέντες τὰ ὑπογράφουν ὁμολόγησαν, ὅτι ἦτο ἀγράμματοι οἱ δὲ λοιποὶ ὑποφαίνονται ἰδιοχείρως των.

[Ἐπογραφές:]

Δημήτριος Ζάννος

Γεώργιος Πατούνας

Ἀθανάσιος Ἀλεξίου Καπράνογλου

Ἰωάννης Ἀγκὰς

— Γεωργαντόπουλος μάρτυς

N. Λέτζος Μάρτυς

Ἰωάννης Βουρούκλας Μάρτυς

ὁ Συμβολαιογράφος

A. Δαυιδ

2

ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Άνδρ. Δαυίδ, Έγγραφα λυτά, άριθ. 7021 τής 21/4/1838
(μὲ | σημειώνεται ή άλλαγή σελίδας)

Άριθμός 7021

Πωλητήριον

Τῶ χιλιοστῶ Ὀκτακοσιοστῶ τριακοστῶ ὀγδόῳ ἔτει τῆ εἰκοστῆ πρώτῃ Ἀπριλίου ἡμέρᾳ Πέμπτῃ πρὸ μεσημβρίας ἐν Ἐρμουπόλει Σύρον, εἰς τὸ κατὰ τὴν ἀγορὰν γραφεῖον μου, ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Α. Δαυίδ καὶ τῶν προσυπογραφομένων μαρτύρων τῶν Κυρίων Γεώργιον Παναγιώτου, τὸ ἐπάγγελμα ἐμπόρου καὶ Σαράντου Ἰωάννου μεσίτου, κατοικούντων ἐδῶ γνωστῶν μου καὶ ἀσχέτων συγγενείας μὲ τοὺς συμβαλλομένους, ἐπαρουσιάσθησαν οἱ Κύριοι Παντελῆς Ντηλμπέρογλους χαλκουργὸς τὸ ἐπάγγελμα, καὶ ὁ Γεράσιμος Κομπαροῦτζος Ζυμοποιὸς τὸ ἐπάγγελμα, κάτοικοι ἐδῶ, γνωστοί μου, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος ἦτο ὁ Κύριος Ντηλμπέρογλους, ὠμολόγησεν ὅτι κατασκευάσας ἐνταῦθα ἰδίους ἀναλώμασιν μίαν καμπάνα, μίαν βίδα, καὶ μίαν μανδραβήδα ἐκ χαλκοῦ ζυγίζούσας ἑκατὸν πενήκοντα ὀκκάδες, καὶ χρησιμευούσας διὰ τὴν ζυμοποιίαν, οἰκειοθελῶς πωλεῖ αὐτὰ τὰ τρία ἐργαλεῖα πρὸς τὸν διαληφθέντα Κύριον Κομπαροῦτζον διὰ δραχμὰς ἑπτακοσίας πενήκοντα, τὰς ὁποίας ὀμολογῶν ὅτι ἔλαβεν ἀπ' αὐτὸν εἰς μετροητὰς ταῦτα πωλεῖ ἐλεύθερα χρέους, ὑποθήκης καὶ πάσης ἀμφισβητήσεως, διὰ τὰ τὰ χαιρεται ἀπὸ σήμερον καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, ὡς κτήματά του ἀναφαίρε | τα ἀναφισβήτητα καὶ παντοινά, ἐγγνόμενος πρὸς αὐτὸν δι' ὅλα αὐτὰ ἀξιοχρέος, ὀμολογεῖ ἐπὶ τέλους ὁ κύριος Κομπαροῦτζος, ὅτι παρατηρήσας τὰ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐργαλεῖα καὶ εὐρῶν τὰ τῆς ἀρεσκειᾶς του τὰ δέχεται εἰς τὴν κατάστασιν εἰς ἣν εὐρίσκονται. Εἰς ἔνδειξιν ὑποφαίνονται ἰδιοχείρως των μὲ τοὺς μάρτυρας, ἀφοῦ τοὺς ἀνεγνώσθη εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως. Παντελῆς Τηλμπέρογλους Γεώργιος Παναγιώτου μάρτυς

Γεράσιμος Κομπαροῦτζος

Σαράντος Ἰωάννου μάρτυς

Α. Δαυίδ

ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἄνδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά, ἀριθ. 7022 τῆς 21/4/1838
(μὲ | σημειώνεται ἢ ἀλλαγὴ σελίδας)

Ἄριθμὸς 7022

Συμφωνητικὸν

Ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Ὁθωνος ὁ Συμβολαιογράφος Α. Δαυίδ εἰδοποιῶ ὅτι τῷ χιλιοστῷ Ὀκτακοσιοστῷ τριακοστῷ ὀγδόῳ ἔτει τῆ εἰκοστῆ πρώτῃ Ἀπριλίου ἡμέρᾳ Πέμτῃ πρὸ μεσημβρίας ἐν Ἐρμουπόλει Σύρου εἰς τὸ κατὰ τὴν ἀγορὰν γραφεῖον μου, ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Α. Δαυίδ καὶ τῶν προσυπογραφομένων μαρτύρων τῶν Κυρίων Γεωργίου Παναγιώτου, τὸ ἐπάγγελμα ἐμπόρου, καὶ Σαράντου Ἰωάννου, τὸ ἐπάγγελμα μεσίτου, κατοικούντων ἐδῶ, γνωστῶν μου καὶ ἀσχέτων συγγενείας μὲ τοὺς συμβαλλομένους, ἐπαρουσιάσθησαν οἱ Κύριοι Γεράσιμος Κομπαροῦτζος Ζυμοποιὸς καὶ ὁ Ἀναστάσιος Λαζάρου Ὁρλόφ θαλασσινὸς κάτοικος ἐδῶ, γνωστοὶ μου ἀμφοτέρω, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος, ἦτοι ὁ Κομπαροῦτζος ἰδιοκτῆτης μιᾶς φάμπρικας Μακαρωνίων, συγκειμένης ἀπὸ μίαν καμπάνα μία βήδα καὶ μίαν μανδραβήδα ἐκ χαλκοῦ καὶ τὰ τρία αὐτὰ ἐργαλεῖα ζυγίζοντα ἑκατὸν πενήντα ὀκκάδες, ἰδιοκτῆτης πρὸς τούτοις τριῶν χαλκίνων τύπων μὲ ὅλης τῆς ξυλικῆς τῆς ἀπαρτιζούσης τὴν φάμπρικα, ἣ ὁποία ξυλικὴ συνέχεται καὶ συνδέεται μὲ σίδηρα, οἰκειοθελῶς καὶ ἀπαρabiάστως πωλεῖ αὐτὴν τὴν φάμπρικα πρὸς τὸν κύριον Ἰὸρλόφ διὰ τάλληρα Δίστυλα Ἰσπανίας ἑκατὸν ἢ δραχμάς ἑξακοσίας, τὰς ὁποίας ὁ Κύριος Κομπαροῦτζος ὁμολογεῖ, ὅτι ἔλαβεν ὑπὸ τοῦ Κυρίου Ὁρλόφ καὶ τοῦ πωλεῖ τὴν ρηθεῖσαν Φάμπρικαν ἐλευθέρων χρέους, ὑποθήκης καὶ πάσης ἀμφισβητήσεως, ἀλλὰ μὲ τὰ ἐξῆς συμφωνίας:

Α. Ἄν ὁ κύριος Κομπαροῦτζος μετὰ ὀκτῶ μηνῶν ἀπὸ σήμερον θελήσῃ νὰ μεταγοράσῃ αὐτὴν τὴν Φάμπρικα ἀπὸ τὸν κύριον Ὁρλόφ εἰς τὴν συμφωνηθεῖσαν τιμὴν τῶν ἑξακοσίων δραχμῶν ὁ Κύριος Ὁρλόφ ὑπόσχεται καὶ ὑποχρεοῦται νὰ τὴν μεταπωλῆ παραχρῆμα.

Β. Ἄν ὅμως ὁ Κύριος Κομπαροῦτζος δὲν θελήσῃ ἢ τὰ μέσα του δὲν τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ μεταγοράσῃ αὐτὴν τὴν Φάμπρικα εἰς τὴν ἀναφερομένην τιμὴν, καὶ εἰς τὴν πτώσιν τῶν ὀκτῶ μηνῶν, θέλει χάσει πᾶν δικαίωμα ἐπ' αὐτῆς, καὶ ὁ κύριος Ὁρλόφ θέλει θεωρεῖσθαι αὐτὴ τότε ἰδιοκτῆτης παντοτινὸς καὶ ἀναμφισβήτητος, δυνάμενος νὰ τὴν διαθέσῃ κατὰ ἀρέσκειαν.

Γ. Ἐν τούτοις διαρκούντων τῶν ὀκτῶ μηνῶν ὁ κύριος Κομπαροῦτζος θέλει ἔχει τὴν Φάμπρικαν εἰς τὸ ἐνταῦθα Ζημοποιοῖόν του διὰ νὰ ἐργάζεται μὲ αὐτὴν, ἀπ' ὅτι κέρδος πράξει εἶναι πρὸς ὄφελός του, ὑποσχόμενος νὰ κάμνῃ δι'

ἐξόδων του πᾶ | σαν καὶ οἰανδήποτε ἀναγκαίαν ἐπισκευὴν διὰ τὰ διατηροῦνται ἐν καλῇ καταστάσει, ὅπως εἶναι σήμερον.

Δ. Εἶναι προσέτι εἰς βάρος καὶ διὰ λογαριασμὸν τοῦ κυρίου Κομπαροῦτζου καὶ αὐτῆ ἢ ἐνδεχομένως παντελῆς ἀπώλεια τῆς Φάμπρικας διαρκούντων τῶν ὀκτὼ μηνῶν ὑποσχόμενος ἐν περιστάσει τοιαύτῃ τὴν ἀντικαθιστᾶ δι' ἐξόδων του μὲ ἄλλην τῆς αὐτῆς ποιότητος καὶ ἀξίας. Ταῦτα οἰκειοθελῶς συμφωνήσαντες ὑποφαίνονται ἰδιοχείρως των μὲ τοὺς μάρτυρες, ἀφοῦ τοὺς ἀνεγνώσθη εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως.

Γεράσιμος Κομπαροῦτζος

Α. Δαυίδ

Ἀναστάσιος Α. Ὁρλώφ

Σαράντος Ἰωάννου μάρτις

Γεώργιος Παναγιώτη μάρτις

4

ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἄνδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά, ἀριθ. 11244 τῆς 16/11/1840 (μὲ | σημειώνεται ἢ ἀλλαγὴ σελίδας)

Συμφωνητικόν.

Ἀριθμὸς ἔνδεκα χιλιάδες διακόσια τεσσαράκοντα τέσσαρα.

Ἐπαρουσιάσθησαν ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Ἐρμονπόλεως Ἀνδρέου Δαυίδ, κατοικοῦντος εἰς ταύτην τὴν πόλιν, καὶ ἐνώπιον τῶν ἀκολούθως ἀναφερομένων μαρτύρων, ἀφ' ἑνὸς μέρους ὁ κύριος Μάρκος Ἰωάννου Δούναβης τὸ ἐπάγγελμα ἔμπορος, κατοικῶν εἰς ἄνω πόλιν Σύρου καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ Γεώργιος Χούμης λαχανοπώλης κατοικῶν ἐνταῦθα. Ἀμφότεροι γνωστοί μου, ἄσχετοι συγγενείας μὲ ἐμὲ καὶ ἠτήσαντο τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος ἔγγραφου, μὲ τὸ ὅποιον ὁμολογοῦν, ὅτι οἰκειοθελῶς ἐσυμφώνησαν τὰ ἀκόλουθα.

Πρῶτος ὁ Κύριος Μάρκος Ἰωάννου Δούναβης ὑπόσχεται τὴν οἰκοδομήσῃ μὲ ἔξοδά του, ἐνταῦθα ἐπὶ ἐνὸς ἰδιοκτήτου αὐτοῦ οἰκοπέδου κειμένου μεταξὺ τοῦ ὀσπητίου του καὶ τοῦ φούρου του τοῦ Γεωργίου Ἰωάννου Ρωσολάτου ἕνα μαγαζεῖον καὶ ἐντὸς αὐτοῦ φούρον καταμέτρη [λέξι διαγραμμένη] κατημερτζήδικον μὲ μίαν Σκάφην, σοφά, μᾶστα καὶ μία πάγκα, τὸ μῆκος αὐτοῦ, ἐπὶ μέτρα.

Δεύτερον ὁ Κύριος Δούναβης ὑπόσχεται τὴν ἀρχήσῃ παραχρῆμα τὴν οἰκοδομήν τοῦ μαγαζεῖου τοῦ φούρου καὶ τῶν ἀναφερομένων ἐπίπλων.

Τρίτον. Ἄμα τελειώσει | ἢ ρηθεῖσα οἰκοδομῇ ὡς διεγράφη, δίδει αὐτὴν ὑπὸ μίσθωσιν πρὸς τὸν Κύριον Γεώργιον Χούμην διὰ τρία κατὰ συνέχειαν ἔτη ἀρ-

χόμενα ἀφῆς ἡμέρας τελειώσει ἡ οἰκοδομὴ, ὅποτε ὁ Κύριος Δούναβις ὑπόσχε-
ται νὰ τὴν παραδίδη πρὸς τὸν Κύριον Χούμη.

Τέταρτον. Ἐνοίκιον ἐσυμφωνήθη μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων πρὸς τριάκοντα
πέντε Δραχμὰς τὸν μῆνα, διὰ δὲ τὸ μαγαζεῖον τὸν φοῦρρον καὶ τὰ ἔπιπλα.
Αὐτὸ τὸ ἐνοίκιον ἄρχεται τὴν ἡμέραν καθ' ἣν παραλάβῃ αὐτὰ ὁ κύριος Χούμης.

Πέμπτον. Εἰς λογαριασμὸν τοῦ Συμφωνηθέντος ἐνοικίου, ὁ Κύριος Χούμης
ἐπλήρωσε πρὸς τὸν Κύριον Δούναβιν εἴκοσι ἐνὸς μηνὸς ἐνοίκιον, ἧτοι Δραχ-
μὰς ἑπτακοσίας τριάκοντα πέντε, τὰς ὁποίας ὁ Κύριος Δούναβις ὁμολογεῖ, ὅτι
ἔλαβεν ἀπ' αὐτόν. Παρελθόντων δὲ αὐτῶν τῶν προπληρωθέντων μηνῶν, ὁ Κύ-
ριος Χούμης ὑπόσχεται νὰ πληρώῃ τὸ συμφωνηθὲν ἐνοίκιον κατὰ τοιμηρίαν
ἐμπρός.

Ἑκτον. Οἱ ἐπὶ τῶν ἐνοικίων Δημοτικοὶ φόροι εἶναι εἰς βάρος τοῦ Κυρίου Δού-
ναβι.

Ἑβδόμον. Ἄν ὁ Κύριος Δούναβις διαρκούσης τῆς οἰκοδομῆς λάβῃ ἀνάγκην
διακοσίων πενήκοντα Ταλλήρων Διστύλων διὰ νὰ οἰκοδομήσῃ αὐτὴν ὁ Κύ-
ριος Χούμης ὑποχρεοῦται νὰ δανείσῃ αὐτὴν τὴν ποσότητα πρὸς τὸν Κύριον
Δούναβιν διὰ τρία ἔτη μὲ τόκον, περὶ τοῦ ὁποίου ἔμειναν σύμφωνοι, ὁ δὲ Κύ-
ριος Δούναβις ὑπόσχεται νὰ τὸν ἐξασφαλίσῃ μὲ τὴν διαληφθεῖσαν οἰκοδομήν,
ἣτις θέλει εἶσθαι | ἐλευθέρα ἄλλης ὑποθήκης. Εἰς ἔνδειξιν ἐγένετο τὸ παρὸν
συμβόλαιον. Ἐν Ἐρμουπόλει Σύρου, εἰς τὸ γραφεῖον μου κείμενον εἰς τὴν ὁδὸν
ἀγορᾶς καὶ ἀναγνωσθὲν Εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς Ἐπήκοον τῶν συμ-
βαλλομένων καὶ τῶν ἐπὶ τούτου προσκληθέντων μαρτύρων, κατοίκων ἐδῶ γνω-
στῶν μου πολιτῶν Ἑλλήνων ἀσχέτων συγγενείας μὲ τοὺς συμβαλλομένους καὶ
ἐμέ, μαρτυροῦντων τὴν θέλησίν των, λέγω, τῶν Κυρίων Γεωργίου Ἀντωνίου
Σκοθάκη κήρυκος καὶ Πέτρον Γεωργίου Μέμου βιβλιοπώλου ὑπογράφεται ἰδιο-
χείρως ὑφ' ὧν καὶ ἐμοῦ. σήμερον τῆ δεκάτῃ ἕκτῃ Νοεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ
Ἑκτακοσιοστοῦ τεσσαρακοστοῦ ἔτους Σάββατον μετὰ μεσημβριαν ὥρα τρίτη
καὶ ἡμισία εἰς τὸ ρηθὲν γραφεῖον μου.

Ἡ λέξις καταμέρδη εἰς τὴν πρώτην σελίδα διεγράφη

Μάρκος Ἰωάννου Δούναβις

Α. Δαυὶδ

Γεώργης Χούμης

Γεώργιος Α. σκοθάκις Μάρτις

Πέτρος Γ. Μέμος Μάρτις